

1974-2024

50

מאירס ג'וינט
ברוקדייל

עיכובים בהתחלת ההתמחות של רופאים שקיבלו רישיון ישראלי לעסוק ברפואה

אילה בורגר   אלישע בן מאיר
רינה מעוז ברויאר

עריכת לשון: טל רייך
תרגום לאנגלית (תקציר): דוד סימר
עיצוב גרפי: ענת פרקו טולדנו

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר הוזמן בידי משרד הבריאות ומומן בסיועו.

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | תשרי תשפ"ה | אוקטובר 2024

רקע

רופאים ורופאות הם אחת מאבני הפינה החשובות ביותר של כל מערכת בריאות. הגידול באוכלוסיית ישראל והזדקנותה יגדילו את הביקוש לשירותי רפואה ורופאים במדינה. עם זאת, שיעור הרופאים לאלף איש בישראל נמוך יחסית לממוצע מדינות ה-OECD, ורופאים רבים עתידים לפרוש בשנים הקרובות.

המקור העיקרי לרופאים בעשורים הקרובים טמון במאגר המתמחים בהווה ובעתיד, ולפיכך חשוב מאוד להבין את התהליך שרופא עובר מסיום לימודיו וקבלת הרישיון הרפואי ועד לתחילת ההתמחות.

הכשרת רופא אורכת שנים רבות ומורכבת משלבים רבים, ואחד החשובים שבהם הוא קבלה להתמחות ברפואה. עקב המחסור בכוח אדם רפואי, משרד הבריאות מעוניין לנקוט צעדים לשם צמצום פרק הזמן החולף עד להשתלבות הרופאים במערכת כמתמחים. תהליך השיבוץ להתמחות הוא באחריות המועמד להתמחות, שלא כמו תהליך השיבוץ לשנת הסטאז' הנעשה באמצעות הגרלה שעורך משרד הבריאות. הוא מתחיל בעיצומה של שנת הלימודים האחרונה בבתי הספר לרפואה ועשוי להימשך שנים מספר. בישראל אין תכנון מרכזי של מקומות ההתמחות, ולמעשה מספר המקומות להתמחות נקבע בידי המחלקות המאושרות להתמחות, בהתאם ליכולת. כיוון שכך, יש פערי מידע רבים במשרד הבריאות בכל הקשור לתכנון התמחויות בישראל, ומשכך גם המועמדים להתמחות עומדים בפני אי-בהירות.

בשל האמור לעיל פנה משרד הבריאות אל מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל וביקש לערוך מחקר שיבחן את החסמים המעכבים את התחלת התמחותם של רופאים שקיבלו רישיון ישראלי לעסוק ברפואה.

מטרות המחקר

1. לבחון את משך הזמן שבין קבלת הרישיון לעסוק ברפואה ועד לתחילת ההתמחות בפועל:
  - א. לפי מאפייני הרקע של מקבלי הרישיון
  - ב. לפי תחומי התמחות
2. לזהות גורמים המסייעים לשיבוץ מהיר להתמחות וכן חסמים ושלבים המעכבים את התהליך
3. לזהות באיזו מידה הפחתת החסמים והסרת השלבים המעכבים את השיבוץ להתמחות עשויות לתרום להתמודדות עם המחסור בכוח אדם רפואי

שיטות

המחקר נערך בשיטות מחקר מעורבות וכלל חלק איכותני וחלק כמותי.

החלק הכמותי כלל ניתוח של מידע מינהלי קיים של משרד הבריאות, המכיל נתונים על אודות מאפיינים סוציו-דמוגרפיים, מקום הלימודים ושנת קבלת הרישיון של 18,480 מקבלי רישיונות לעסוק ברפואה בישראל שאינם עתודאים או עולים חדשים, בין השנים 2000 ו-2022 וכן נתונים על אודות התמחויות. ניתוח הנתונים לא כלל את העתודאים והעולים החדשים משום שמסלול ההכשרה שלהם שונה. המידע המינהלי כולל מידע על מקבלי רישיונות ועל התחלת התמחויות החל מינואר 2000, ועודכן לאחרונה בחודש יולי 2023.

החלק האיכותני כלל ראיונות עומק חצי מובנים שנערכו בחודשים ינואר עד אוגוסט 2023 בפגישת זום עם שלוש קבוצות: רופאים בכירים האחראיים לתחום קבלת המתמחים, מתמחים בשנה השנייה להתמחותם ורופאים הממתינים להתמחות זמן רב שלא מבחירה. המראיינים הבכירים שנבחרו פועלים בבתי חולים במרכז ובפריפריה, במחלקות מתחמים שונים. גם למתמחים ולממתינים להתמחות שנבחרו מאפייני רקע מגוונים, לרבות מין, קבוצת אוכלוסייה (יהודים וערבים) וארץ לימודים (ישראל או חו"ל). המתמחים שנבחרו מתמחים בבתי חולים במרכז ובפריפריה והמתינו להתחלת התמחותם במשך פרקי זמן שונים (פחות משנה או מעל שנה). כל המראיינים במחקר נתבקשו לתאר את תהליך השיבוץ האידיאלי מבחינתם. הרופאים הבכירים נשאלו על אופן ניהול קליטת המתמחים, על החוזקות של התהליך ועל החסמים ליישום. המתמחים והממתינים להתמחות נתבקשו לתאר את תהליך חיפוש ההתמחות, את שביעות רצונם ממנו ואת נקודות התורפה בו.

ממצאים עיקריים

באוכלוסיית המחקר היו 40% רופאות ו-59% יהודים. הגיל הממוצע בעת קבלת הרישיון היה 31 שנים. זמן ההמתנה החציוני עד לתחילת התמחות היה 4 חודשים והזמן הממוצע היה 8 חודשים, עם סטיית תקן של 11 חודשים.

מניתוח המידע ומן הראיונות עולה כי:

- שנת הסטאז' היא שנת מפתח בהליך השיבוץ להתמחות
- תהליך הקבלה להתמחות אינו מוסדר ואינו בהיר למועמדים להתמחות ולרופאים הבכירים
- למאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של המועמדים להתמחות אין השפעה ניכרת על משך הזמן החולף עד התחלת התמחות, למעט לסוג מוסד הלימודים בקרב מועמדים ערבים: זמן ההמתנה להתמחות של רופאים ערבים בוגרי מוסדות לימוד בחו"ל ארוך מזה של שאר המועמדים, ושיעור המתחילים התמחות מקרבם נמוך יותר – 71% מהם יתחילו התמחות בתוך חמש שנים מקבלת הרישיון לעומת יותר מ-90% מן הרופאים היהודים או בוגרי האוניברסיטאות בארץ.

המלצות

1. **פרסום מידע על אודות תקני ההתמחות הפנויים ברמה הארצית** – יש להסדיר את האופן שבו מתפרסמים התקנים הפנויים מבחינת עיתוי הפרסום ומקום הפרסום, כך שהמידע יהיה נגיש לכל מועמד שמעוניין להתמודד על התקן.
2. **פיתוח תוכנית ליווי לרופאים מתלבטים במהלך הסטאז' ולאחריו** – ליווי שיציע למועמדים הכוונה למקומות התמחות מתאימים יכול לצמצם באופן ניכר את זמן ההמתנה ובכך גם את המצוקה הנפשית של הממתינים ולסייע למערכת באיוש תקני התמחות במהירות.
3. **שקיפות קריטריוני הקבלה** – מומלץ להסדיר את הקבלה להתמחות בין המחלקות ובין בתי החולים. יש לקבוע מה התהליך כולל, האם ישנה ועדה ומה הרכבה, האם מתקיים ריאיון וכן הלאה. כן מומלץ לגבש ולפרסם את קריטריוני הקבלה להתמחויות השונות.
4. **הסדרת התקנים הפנויים** – יש לשקול רפורמה בתהליך השיבוץ להתמחות, כך שתיווצר מערכת עם מנגנון בקרה מרכזי המוודא כי מספיק רופאים יפנו למקצועות שיש בהם צורך לאומי רב, וכי לא נוצר עודף ניכר במומחים בתחומים שאין בהם מחסור.
5. **הרחבת ההזדמנויות לחשיפה למחלקות במהלך הלימודים** – מומלץ לשנות מעט את תוכנית הלימודים של השנים הקליניות ללומדים בארץ וכן להרחיב את אפשרויות החשיפה למחלקות בשנת הסטאז' מעבר לחשיפה המועטה הקיימת היום ולהוסיף גם מקצועות שאינם מחמשת מקצועות החובה. כן מומלץ להסדיר את פתיחת אפשרויות ההעסקה לפרקי זמן קצרים המחליפים את "תקופת ההסתכלות" שהייתה נהוגה בעבר.
6. **הכשרות לבוגרי "חול לא מאושר"** – נכון לעת כתיבת דוח זה יש כמה אלפי בוגרי חול"ל ממוסדות שרמתם המקצועית נמוכה אשר טרם התחילו בהתמחות, ובשנים הקרובות צפויים להשלים את לימודיהם כמה מאות נוספים כאלו. ביכולתם של חלק מן הרופאים הללו להיקלט במערכת המשועת לרופאים אם יוכשרו כנדרש. לפיכך מומלץ לבנות תוכנית הכשרה מקיפה לרופאים אלו ולהגדיר נכון את המתאימים להיכלל בה.

דברי תודה

תודה לכל המרואיינים שנאותו להשתתף בראיונות העומק במחקר זה על שהקדישו מזמנם וחלקו את מחשבותיהם ותובנותיהם איתנו, וביניהם רופאים ומנהלים בכירים, מתמחים ומחפשי התמחות.

תודה גם לאלכסיי בלינסקי, מנהל תחום בכיר תכנון כוח אדם במינהל תכנון אסטרטגי וכלכלי במטה משרד הבריאות, אשר ליווה את המחקר מטעם משרד הבריאות, תרם מניסיונו וסייע בהבאת הנתונים המינהליים.

תוכן עניינים

1	1. מבוא
2	1.1 שלבי הכשרת רופא בישראל
2	1.2 עיכובים בין קבלת הרישיון לתחילת ההתמחות
3	1.3 בחירת תחום ההתמחות ומוסד ההתמחות
4	1.4 הסדרת לימודי רפואה בחו"ל – ועדת יציב
5	2. מטרות המחקר
6	3. שיטות המחקר
6	3.1 החלק האיכותני
7	3.2 החלק הכמותי
8	3.3 אתיקה
9	4. ממצאי המחקר
9	4.1 ההמתנה לתחילת התמחות – תמונת מצב
13	4.2 חסמים בתהליך הקבלה להתמחות
20	4.3 הקשר בין תחום ההתמחות ובין משך ההמתנה לתחילתה
22	4.4 הקשר בין משך ההמתנה להתמחות ובין מאפייני הרקע של המתמחים
30	4.5 ההשפעה המשולבת של מאפייני רקע על ההמתנה להתחלת ההתמחות – מודל רב-משתני
34	4.6 הקשר בין תחום ההתמחות של המתמחים למאפייני הרקע שלהם
36	4.7 הקשר בין מיקום המחלקה לדינמיקת שיבוץ המתמחים ואיכותם
38	4.8 סיבות אישיות לעיכובים בתחילת התמחות
39	5. מגבלות המחקר
40	6. דיון
40	6.1 השפעת מאפייני המתמחים על פרק הזמן שבין קבלת הרישיון הישראלי לעסוק ברפואה להתחלת התמחות
42	6.2 הקשר בין מבנה תקופת הסטאז' לעיכובים אפשריים לתחילת התמחות
42	6.3 הקשר בין היעדר מנגנון ויסות או שיבוץ מרכזי של מתמחים לאפשרויות תכנון לטווח ארוך של מצבת המומחים בישראל
43	6.4 הקשר בין תהליך הקבלה להתמחות במתכונתו הנוכחית לעיכובים אפשריים בתחילת התמחות
43	6.5 הקשר בין לימודים במוסדות לימוד לא מאושרים בחו"ל וההשתייכות לקבוצת אוכלוסייה ובין שיעור התחלת ההתמחות ובחירת תחום ההתמחות
44	6.6 הקשר בין השתייכות לקבוצת אוכלוסייה לקצב ושיעור התחלת ההתמחות

45	6.7 הקשר בין סוג מוסד לימודים לשיעור תחילת התמחות בקרב מועמדים יהודים להתמחות
45	6.8 הקשר בין סוג מוסד הלימודים למיקום בית החולים הנבחר להתמחות
46	7. המלצות
48	עוד פרסומים של המכון בנושא
49	מקורות
51	נספחים
51	נספח א: פרוטוקול הראיונות
53	נספח ב: זמן ההמתנה הממוצע והחציוני להתחלת ההתמחות, לפי תחום התמחות, 2010–2022
54	נספח ג: זמן ההמתנה להתחלת ההתמחות, לפי סוג מוסד הלימודים
55	נספח ד: זמן ההמתנה החציוני להתחלת התמחות, לפי שנת קבלת הרישיון וסוג מוסד הלימודים 2010–2022
56	נספח ה: זמן ההמתנה להתחלת ההתמחות, לפי קבוצת הגיל בעת קבלת הרישיון
57	נספח ו: זמן ההמתנה הממוצע והחציוני להתחלת ההתמחות, לפי קבוצת הגיל בעת קבלת הרישיון
58	נספח ז: זמן ההמתנה להתחלת ההתמחות ושיעור התחלת התמחות לפי קבוצת אוכלוסייה X מקום לימודים, מתוקנן למין, גיל בעת קבלת הרישיון ושנת קבלת רישיון, במשך 10 שנות מעקב
59	נספח ח: חלקם היחסי של בוגרי מוסדות הלימוד השונים לפי התמחות, 2012–2022
60	נספח ט: זמן ההמתנה החציוני לתחילת ההתמחות, לפי תחום ההתמחות וסוג מוסד הלימודים

רשימת לוחות

9	לוח 1: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של מקבלי רישיון ישראלי לעסוק ברפואה בשנים 2000–2022
---	---

רשימת תרשימים

2	תרשים 1: מסלול הכשרת רופא בישראל על ציר הזמן
10	תרשים 2: מקבלי הרישיון הישראלי לעסוק ברפואה לפי שנים, ללא עתודאים ועולים חדשים, 2000–2022
11	תרשים 3: מתחילי ההתמחות בשלב כלשהו מקרב כלל מקבלי הרישיון שאינם עתודאים או עולים חדשים, לפי שנת קבלת הרישיון, 2000–2021
12	תרשים 4: משך ההמתנה לתחילת ההתמחות בקרב מתמחים שהחלו בהתמחות בתוך חמש שנים ממועד קבלת רישיונם, 2000–2020
13	תרשים 5: משך הזמן הממוצע והחציוני החולף בין קבלת הרישיון לתחילת ההתמחות, לפי שנת קבלת הרישיון, 2000–2019
21	תרשים 6: זמן ההמתנה הממוצע והחציוני לתחילת התמחות, לפי תחום התמחות, 2010–2022

- 22 תרשים 7: מקבלי הרישיון הישראלי לעסוק ברפואה, לפי שנים וסוג מוסד הלימודים, 2000–2022
- 25 תרשים 8: התחלת ההתמחות בשלב כלשהו, לפי שנת קבלת הרישיון ולפי סוג מוסד הלימודים
- 26 תרשים 9: סוג מוסד הלימודים, לפי קבוצת אוכלוסייה
- 27 תרשים 10: משך ההמתנה לתחילת ההתמחות, לפי קבוצת האוכלוסייה ומוסד הלימודים, 2010–2019
- 28 תרשים 11: מתחילי התמחות בשלב כלשהו, לפי שנת קבלת הרישיון (2000–2022), קבוצת אוכלוסייה ומיקום בית ספר לרפואה, ללא בוגרי חו"ל לא מאושר
- 29 תרשים 12: התחלת ההתמחות מקרב מקבלי הרישיון בשנים 2000–2022, לפי מין, ללא בוגרי חו"ל לא מאושר
- 30 תרשים 13: זמן ההמתנה הממוצע בין קבלת הרישיון לתחילת ההתמחות, לפי שנת קבלת הרישיון, 2000–2019, ללא בוגרי חו"ל לא מאושר
- 31 תרשים 14: שיעור התחלת ההתמחות וזמן ההמתנה אליה, לפי מין, מתוקנן לגיל בעת קבלת הרישיון, שנת קבלת הרישיון וסוג מוסד הלימודים X קבוצת האוכלוסייה
- 32 תרשים 15: שיעור התחלת ההתמחות וזמן ההמתנה אליה, לפי קבוצת גיל בעת קבלת הרישיון, מתוקנן למין, שנת קבלת הרישיון וסוג מוסד הלימודים X קבוצת אוכלוסייה
- 33 תרשים 16: שיעור התחלת ההתמחות וזמן ההמתנה אליה, לפי שנת קבלת הרישיון, מתוקנן למין, גיל בעת קבלת הרישיון וסוג מוסד הלימודים X קבוצת אוכלוסייה
- 34 תרשים 17: שיעור התחלת ההתמחות וזמן ההמתנה אליה, לפי קבוצת אוכלוסייה X מקום לימודים, מתוקנן למין, גיל בעת קבלת הרישיון ושנת קבלת הרישיון
- 35 תרשים 18: התפלגות תחומי ההתמחות לפי סוג מוסד לימודים